

Eero Saksela

* 6.1.1937 † 16.2.2023

Helsingin yliopiston patologian emeritusprofessori Eero Juhani Saksela kuoli Espoossa 16. helmikuuta 2023 pitkään sairastettuaan. Hän oli 86-vuotias, syntynyt Helsingissä 6. tammikuuta 1937. Sakselan isä oli professori Niilo Saksela ja äiti Aira Penttilä. Saksela kirjoitti ylioppilaaksi Töölön yhteiskoulusta 1955, jonka jälkeen hän suvun perinnettä seuraten pyrki ja pääsi opiskelemaan lääketiedettä Helsingin yliopistoon valmistuen lääketieteen lisensiaatiksi vuonna 1962. Jo opiskeluaikana herännyt kiinnostus tutkimustyöhön johti väitöskirjaan ja lääketieteen ja kirurgian tohtorin arvoon vielä samana vuonna. Tutkimusaiheena oli ulkoisten tekijöiden vaikutus kohdunkaulan syöpäsolujen kromosomistoon.

Tutkijanura jatkui Yhdysvalloissa, maineikkaassa Wistar-instituutissa Philadelphiassa, yhdessä maailman johtavista genomitutkimuksen yksiköistä. Wistarissa oli juuri tehty uraauurtavia havaintoja ihmisolujen rajallisesta jakaantumiskyvystä ja senesenssistä, eli ilmiöistä, jotka johtavat vanhenemiseen ja elinkaaren rajallisuuteen. Tässä innostavassa ilmapiirissä Saksela, yhdessä tutkimusryhmän johtajan Paul Moorheadin ja työtovereiden, kuten Wistar-instituutin johtajan Hilary Koprowskin ja ruotsalaiskollega Jan Pontenin kanssa osoitti, kuinka

solujen kromosomisto muuttuu solujen ikääntyessä ja altistuessa syöpää aiheuttaville viruksille. Työ johti, paitsi merkittäviin päätelmiin syöpää aiheuttavien tekijöiden ja vanhenemisen vaikutuksesta perimään, myös läheisiin ystävyssuhteisiin huippututkijoiden kanssa ympäri maailmaa. Tämän ajanjakson aihepiiriin Saksela palasi vielä uransa loppuvaiheessa, muun muassa Duodecim lehden katsauksissa ”Perimän vauriot, vanheneminen ja syöpä” (2007) ja ”Väistämätön vanhuuskuolema” (2014). Tutkimusansioistaan Saksela kutsuttiin Isaac J Wistar Lecture -luennon pitäjäksi vuonna 1985.

Suomeen palattuaan Saksela työskenteli Helsingin yliopiston patologian laitoksella, aluksi assistenttina ja apulaisopettajana vuoteen 1969 asti. Patologian erikoislääkäritutkinnon jälkeen Saksela toimi HYKSin Naistenklinikan patologian osaston ylilääkärinä. Vuonna 1981 hänet valittiin Helsingin yliopiston patologian professorin virkaan, jossa tehtävässä hän toimi yli 20 vuotta aina vuoteen 2002 asti. Suuren osan tästä ajasta hän toimi myös sairaalapuolella kliinisen patologian esimiehenä.

Tutkimusaihepiiri laajeni sytogenetikasta histopatologiaan ja kasvainimmunologiaan. Tutkimuksen sysäyksenä toimivat

kysymykset, miten raskaus on ylipäätään mahdollinen ja miksi immuunipuolustus ei hylji äidille puolittain vierasta kudostyyppiä olevaa ihmistaimea? Tutkimus kohdistui luonnollisiin tappajasoluihin, NK-soluihin, jotka kykenivät kätkemään sikiön solut immuunipuolustuksen ulottumattomiin. Aihepiiri laajeni pian syöpätutkimukseen, kun selvisi, että syöpäsolut voivat oppia piiloutumaan puolustuksen aseilta samoin keinoin.

Sakselan ryhmän kuvaama menetelmä NK-solujen tunnistamiseksi ja eristämiseksi vauhditti luonnollisen immunitetin tutkimusta maailmalla. Aiheesta syntyi useita väitöskirjoja muun muassa liittyen tekijöihin, jotka vahvistavat NK-solujen toimintaa sekä mekanismeihin, joilla NK-solut tunnistavat vieraita rakenteita ja tappavat syöpäsoluja. Sakselan laboratoriossa vieraili monia kansainvälisiä alan tutkijoita. Työryhmä sai merkittävän, vielä tuohon aikaan harvinaisen NIH-rahoituksen, joka mahdollisti laboratorion pitkäjänteisen toiminnan. Vuonna 1983 Sakselalle myönnettiin arvostetuin suomalainen lääketieteen kunnianosoitus, Matti Äyräpään palkinto. On palkitsevaa todeta että vuosikymmeniä ensi havaintojen jälkeen NK-solututkimus on tuottanut käytännön merkittäviä tuloksia, kun laboratoriossa muokattuja NK-soluja on alettu käyttää syövän immunologisissa hoidoissa muiden hoitomuotojen rinnalla.

Histopatologinen tutkimus kohdistui erityisesti gynekologisiin sekä pään ja kaulan alueen kasvaimiin. Saksela hallitsi morfologisen diagnostiikan laaja-alaisesti, ja hänen kliinistä kokemustaan ja mielipidettään arvostettiin diagnostisten ongelmien ratkaisemisessa. Hän toimi niin kotimaisissa kuin ulkomaisissa patologian järjestöissä, kuten Suomen edustajana Euroopan

UEMS-erikoislääkärijärjestön patologian osastossa ja International Academy of Pathologyn Suomen jaostossa, jonka kunniajäseneksi hänet kutsuttiin 2001.

Saksela seurasi aktiivisesti huippututkimuksen uusimpia trendejä ja huolehti siitä, että tieteen löydöksistä kerrottiin myös suomalaiselle lääkärikunnalle. Hän toimi vuosina 1966–1986 Aikakauskirja Duodecimin toimittajana ja oli aina viime vuosiin aktiivinen Duodecimin jäsen. Tärkeä ja miellyttävä tehtävä oli myös arvostetun Int. J. Cancer -lehden toimittajuus vuosina 1969–1983. Eläkkeelle jääminenäkään ei vionyt kiinnostusta tieteeseen ja uusiin havaintoihin. *Naturen* ja *Sciencen* uudet julkaisut oli tarkkaan luettu, ja viikoittaisen laitoseminaarien keskustelua piristivät emeritusprofessorin vierailut.

Yhteydenpitoa opiskelijoihin Saksela vaali erityisellä lämmöllä. Jokainen uusi kandidurssi toivotettiin tervetulleeksi koko opetushenkilökunnan voimin ja professori osallistui mielellään myös vapaa-ajan tapahtumiin. Vuosittainen mediisiinareiden Speksin ensi-ilta oli tilaisuus, joka ei tainnut kertaakaan jäädä näkemättä. Opiskelijat arvostivat yhteydenpitoa suuresti, josta osoituksena olivat mun muassa valinta Vuoden luennoitsijaksi 1992, Lääketieteen kandidaattiseuran ansiomerkki ja kunniajäsenyys sekä lääketieteen opiskelijoiden orkesterin, Valkotakkien, kunniajäsenyys. Tarmoa riitti myös osakuntatoimintaan, Saksela toimi Wiipurilaisen osakunnan inspehtorina vuosina 1984–1994, ja hänelle myönnettiin osakunnan kunniajäsenyys vuonna 1995.

Jos oli Sakselan tutkijanura merkittävä, vähintään yhtä merkittävän panoksen Saksela antoi tutkimusorganisaatioiden ja tutkimuksen infrastruktuurien kehittämisessä työuran viimeisinä vuosina, kun päi-

vittäinen tutkimusaktiiviteetti vaihtui hallinnollisiin johtotehtäviin. Saksela toimi jäsenenä tai puheenjohtajana useissa järjestöissä ja toimikunnissa, joista mainittakoon Wihurin Tutkimuslaitoksen tieteellinen neuvottelukunta, Suomen syöpäyhdistyksen hallitus ja Suomen syöpäinstituutin tieteellinen neuvosto. Eriytyisen huomion ansaitsee 1990-luvulla syntynyt tavoite uudesta perustutkimuksen ja kliinisen tutkimuksen yhdistävästä rakennuksesta Meilahden kampuksella. Tavoite sai Sakselasta vahvan ideoijan ja puolestapuhujan. Hän toimi Biomedicum rakennustoimikunnassa ja johtoryhmässä koko suunnittelun ja rakentamisen ajan ja rakennuksen nimikin valikoitui hänen ehdotuksestaan. Saksela vaikutti merkittäväällä tavalla myös Kansallisen syöpäkeskuksen ja Suomen Syöpäinstituutin syntyyn ja toimi Syöpäinstituutin hallituksen ja tieteellisen neuvottelukunnan pitkäaikaisena puheenjohtajana. Syöpäinstituutti on jakanut Eero Saksela -palkinnon vuodesta 2014 lähtien lahjakkaille kotimaahan palaaville syöpätutkijoille. Ansioistaan syövän tutkimuksessa ja ehkäisyssä Saksela palkittiin Syöväntorjuntatyön hopeisella ansiomerkillä vuonna 1997.

Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi Saksela kutsuttiin vuonna 1983 ja Norjan tiedeakatemian jäseneksi 1993.

Valtavan työmäärän ohella aikaa jäi harrastuksiin. Niistä tärkeimpiä olivat purjehdus ja tennis. Sakselan kipparoimat alukset voittivat avomeripurjehduksen suomenmestaruuksia ja menestys oli huomattava myös Gotland Runt -kilpailussa. Kilpailuvietti ilmeni myös tenniskentällä, jossa Saksela oli periksiantamaton vastustaja, jolle tappio oli vieras ajatus. Vastapainoa urheiluharrastuksiin toi kulttuuri, etenkin kuvataiteet ja musiikki, joita Saksela harrasti monipuolisesti puolisonsa tekstiilitaiteilija Riitta (Piila) Gyldeénin kanssa.

Eero Sakselan ura oli monipuolisuudessaan ja tuloksellisuudessaan poikkeuksellinen. Hän oli visionäärinen johtaja ja esimies, joka löysi hankalissakin tilanteissa toimivia ratkaisuja ja voitti tasapuolisuudella ja positiivisella asenteella niin kollegoiden kuin alaisten luottamuksen. Hän oli suuri mentor, innovaattori, organisaattori, duodekiani, klinikko ja tutkija. Hän oli roolimalli kokonaiselle patologisukupolvelle. Se tapa, jolla hän johti työ- ja tutkijayhteisöä määrätietoisesti ja tulevaisuuteen katsoen, vilpittömästi oppilaiden ja työtoverien saavutuksista iloiten, elää muistoissamme.

Olli Carpén